

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПОРІВНЯЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ ЗАРУБІЖНОЇ Й УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ**

Предметом статті є критичне осмислення як досягнень, так і деяких недоліків у взаємопов'язаному вивченні творів зарубіжної й української літератури у загальноосвітній школі.

Серед найважливіших проблем сучасної методики літератури, що знаходяться у центрі уваги науковців вчительства, слід виділити проблему взаємопов'язаного вивчення зарубіжної та української літератур у середній школі.

Серед найвагоміших досягнень сучасної української компаративістики відмітимо такі:

- створення відділу світової літератури і компаративістики в Інституті літератури НАН України, кафедр теорії літератури і компаративістики в ННУ ім. Т. Шевченка та університеті "Києво-Могилянська академія", відкриття спеціальних рад з захисту дисертацій, що стосуються компаративістики;
- вихід 5-томного дослідження "Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті" [1];
- видання цілого ряду монографій, статей, що порушують питання порівняльного вивчення літератур, наприклад, останні дисертаційні дослідження в цій галузі [2; 3; 4].

Однак багато аспектів даної проблеми залишаються не вирішеними, зокрема такі, що стосуються взаємопов'язаного вивчення зарубіжної і української літератури.

Мета статті – звернути увагу вчителів-словесників на деякі недоліки у практичній реалізації у шкільному навчання міжлітературних зв'язків, а також запропонувати варіант порівняльного аналізу трагедії В. Шекспіра "Ромео і Джульєтта" і в повісті М. Коцюбинського "Дорогою ціною", який може бути використаний на уроці у 8 класі.

Педагогічні спостереження автора цього дослідження за процесом викладання літератури у школі, власний досвід викладання російської та зарубіжної літератури впродовж 14 років дають підставу констатувати наявність деяких труднощів у засвоєнні школярами зарубіжної класики.

Викладання зарубіжної і української літератури у взаємозв'язку, як показали спостереження та анкетування вчителів і учнів, має такі недоліки:

- зв'язки зарубіжних творів з творами української літератури під час аналітичного розгляду, як правило, не проводяться;
- у процесі активізації опорних знань під час вивчення творів зарубіжної драматургії вчитель майже не використовує знання, що учні засвоїли на уроках української літератури;
- мало проводиться узагальнюючих уроків, на яких інтегруються знання, отримані під час вивчення зарубіжної та української літератури;
- недостатньо використовуються міжлітературні зв'язки на факультативних заняттях, присвячених вивченню зарубіжної драматургії.

Слід підкреслити, що труднощі засвоєння школярами зарубіжних драматичних творів у якійсь мірі пов'язані з відбором матеріалу драматургії у програмах. Так, зокрема, у програмі з зарубіжної літератури 2001 р. авторського колективу під керівництвом Б. Шалагінова [5] деякі твори драматургії подаються на варіативній основі (драми Г. Ібсена, Б. Шоу, М. Метерлінка, А. Чехова, Ф. Дюрренматта та ін.) Необхідність вибору для вивчення одного драматичного твору з деяких запропонованих програмою створює для вчителя певні труднощі: адже ці твори являють собою велику художню цінність, є своєрідними, кожний з них можна вважати зразком певного художнього методу в драматургії ("драма ідей" Г. Ібсена, "драма-дискусія" Б. Шоу, "ліро-психологічна драма" А. Чехова і т.д), тому вибір з переліку творів одного неможливий без нанесення шкоди для літературного розвитку школярів.

Пропонуємо порівняльний аналіз трагедії В. Шекспіра "Ромео і Джульєтта" і повісті М. Коцюбинського "Дорогою ціною" на уроці у 8 класі.

Слід зразу ж підкреслити, що вказані твори В Шекспіра та М. Коцюбинського, що належать до світової класики, відносяться до різних родів літератури – драми і епосу, і відповідно до різних жанрів – трагедії і повісті. Однак у цих родах і жанрах літератури є дещо спільне, що дозволяє порівняти шедеври Шекспіра і Коцюбинського. Це наявність сюжетності, яка зближує епос і драму. Тут зображуються події, що відбуваються у просторі і часі. Щоправда, способи реалізації сюжетів в епосі і драмі різні: в епосі розповідь ведеться об'єктивовано, у драмі ж мова персонажів являє собою, по суті, їхні дії в ситуації, що зображується.

Таким чином, наявність сюжетів, їхніх спільних рис, подібність характерів і роль головних героїв дають підґрунтя для порівняння цих творів у процесі їхнього вивчення. Головне, що зближує ці твори (і це слід підкреслити в процесі їхнього аналізу), – це показ всепоглинаючого, звеличуючого почуття кохання.

Образи Ромео і Джульєтти, Остапа і Соломії, створені в певних історичних умовах, відмічені конкретними рисами своєї епохи. Разом з тим ці художні образи розкривають властивості людських характерів, що можуть бути сучасними.

Вчитель підкреслить, що у центрі зображення як у трагедії В. Шекспіра, так і в повісті М. Коцюбинського стоїть мисляча, любляча, діяльна людина. І Шекспір, і Коцюбинський показали ідеал, стверджуючи гуманну і оптимістичну концепцію активної особистості.

– Кого ж ми можемо назвати особистістю? – запитує вчитель.

Школярі приходять до висновку, що особистістю можна назвати людину, яка має своє усвідомлене ставлення до життя і людей, яка відзначається самостійністю мислення, силою волі, має почуття гідності, честі, відповідальності.

Такими особистостями, – відмічає вчитель, – постають головні герої творів Шекспіра і Коцюбинського.

З попередніх уроків зарубіжної літератури перед вивченням трагедії В. Шекспіра учні дізнаються про те, що з початком епохи Відродження письменники-гуманісти, до яких належав і великий Шекспір, проголосили найбільшою цінністю людину і її право на щастя. І хоча події у трагедії Шекспіра і в повісті Коцюбинського відбуваються у різних країнах і в різні епохи, проголошення гуманістичних ідеалів, права людини на щастя зближує ці шедеври. В обох творах зовнішні обставини заважають щастю закоханих. У трагедії Шекспіра – це ворожеча старовинних веронських кланів Монтеккі і Капулетті, у повісті Коцюбинського – кріпосництво.

Оповідання Коцюбинського написано в 1901 р. і надруковане в 1902 р. Автор з першого ж речення настроює читача на те, що розповідь йтиме про минуле – тридцять років XIX ст. Ці роки позначені зростанням антикріпосницької боротьби; однією з форм протесту селян проти кріпаччини була втеча від пана [6].

Вчитель підкреслить, що Соломію в повісті М. Коцюбинського було віддано заміж за нелюба, а Джульєтту в трагедії Шекспіра збираються одружити з байдужим для неї Парісом.

Слід звернути увагу восьмикласників на те, що під впливом кохання змінюється характер Джульєтти. У перших сценах вона слухняна дівчина. Покохавши, вона раптом стає дорослою, здатною на рішучий вчинок: зважується на таємне вінчання з Ромео, випиває речовину, що дав їй брат Лоренцо, нарешті, вирішує залишити цей світ, якщо в ньому немає Ромео [6].

Мужніє у вогні випробувань і Соломія. Вона, як і Джульєтта, здатна на вчинок. Ніжне кохання і товариська виручка, жіночність і мужність органічно поєднуються в характері героїні. Немало вчинків здійснює героїня заради коханого і, врешті – решт, гине рятуючи Остапа від загибелі.

Під впливом всепоглинаючого почуття кохання змінюється Ромео, головний герой трагедії В. Шекспіра.

Багато життєвих перипетій випало на долю Остапа, і він пройшов крізь всі випробування, мужніючи в боротьбі за життя, свободу, право кохати. Але занадто дорогою ціною дісталися йому свобода і життя. "Дорого заплатив я за волю, гірку ціну дав ... Половина мене лежить на дні Дунаю, а друга чекає й не дочекається, коли злучиться з нею", – говорить постарілий Остап. Дорогою ціною – ціною власних життів домоглися своєрідної перемоги Ромео і Джульєтта: примирилися ворогуючі роди, які протягом багатьох років намагалися знищити один одного.

Закохані не знайшли щастя ні в трагедії Шекспіра, ні в повісті М. Коцюбинського, хоча боролися за нього. І неабияку роль досить часто в їхніх долях відіграє фатум, випадок.

У процесі порівняльного аналізу двох творів зарубіжної та української літератури слід зупинитися й на особливостях їх сюжетоскладання.

Про випадковість як характерний мотив сюжетоскладання у літературних творах пише відомий літературознавець В. Халізев [8]. Він вважає, що велика кількість справжніх випадковостей у старовинних сюжетах є засобом справити враження, зворушити і заінтригувати. Завдяки перипетіям життя постає перед читачами не стабільно-мертвим, а нескінченно-рухливим, яке приховує небезпеки і загрози, а, разом з тим, обіцяє блага і радощі.

Сюжет трагедії В. Шекспіра створюється цілою системою фатальних для героїв і надзвичайно рідкісних, виняткових обставин. Багато в чому на випадку, збігу обставин побудований і сюжет повісті М. Коцюбинського.

Взаємозв'язок зарубіжної та української літератури впливає із загальних для цих курсів проблем людського життя і душі людини. Протягом всієї історії людства література була справжнім дзеркалом, що відображало найтонші рухи людської душі, особливо пов'язані з вічною таємницею кохання.

1. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: у 5 т. – К.: Наукова думка, 1987-1991.
2. Градовський А.В. Вивчення української літератури у взаємозв'язках із зарубіжною: Дис...канд.пед.наук: 13.00.02. – К., 1994. – 181 с.
3. Клименко Ж.В. Взаємопов'язане вивчення зарубіжної та української літератури у 5-8 класах загальноосвітньої школи: Дис...канд.пед.наук: 13.00.02. – К., 1999. – 190 с.
4. Снегірьова В.В. Вивчення української літератури у взаємозв'язках із зарубіжною в 5-11 класах загальноосвітньої школи (на матеріалі творів малої літературної форми): Дис...канд.наук: 13.00.02. – К., 1999. – 190 с.
5. Зарубіжна література. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 5-11 класи /Шалагінов Б.Б., Мірошніченко Л.Ф. та ін.// Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. - № 6.
6. Кузнецов Ю.Б., Орлик П.І. Слідами феї моргани. Вивчення творчості М.М. Коцюбинського в школі. Посібник для вчителя. – Київ: Радянська школа, 1990. – 208 с.
7. Кирилюк З.В. Драматургія Шекспіра //Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2000. - № 2. – С. 47-53.
8. Халізев В.Е. Драма как род литературы (Поэтика, генезис, функционирование). – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1986. – 259 с.

Матеріал надійшов до редакції 19.03.2004 р.

Гордиенко Е.А. Некоторые аспекты сравнительного изучения произведений зарубежной и украинской литературы в общеобразовательной школе.

Предметом статьи является критическое осмысление как достижений, так и некоторых недостатков во взаимосвязанном изучении произведений зарубежной и украинской литературы в общеобразовательной школе.

Hordienko O.A. Some Aspects of the Comparative Study of Literary Works of the Foreign and the Ukrainian Literature in a Secondary School of General Education.

The article studies both advantages and drawbacks of concurrent study of literary works of dramatic art and the Ukrainian literature in a secondary school of general education.